

ዳኞች፡- ተገኔ ጌታነህ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

ነጋ ዱፍሳ

አዳነ ንጉሴ

አመልካች፡-አቶ ሽመልሽ አማራ - ጠበቃ ታምሩ ወልደማርያም ቀረቡ

ተጠሪ፡- አቶ አማራ መኮነን - ከጠበቃ ወልደስላሴ ብርቱ ጋር ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በሌለበት ታይቶ ውሳኔ የተሰጠበት ወገን በሌለበት ታይቶ የተሠጠው ውሳኔ እንዲነሳለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 78(1) መሰረት በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ የሚያቀርበው ጥያቄ የአንድ ወር ጊዜ መቆጠር የሚጀምርበትን ቀን የሚመለከት ነው።ክርክሩ የተጀመረው በፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ሲሆን የአሁኑ ተጠሪ ከሳሽ፣የአሁኑ አመልካች ደግሞ ተከሳሽ ነበሩ።የስር ከሳሽ በአሁኑ አመልካች ላይ ክስ መስርተው ፍርድ ቤቱ ለአሁኑ ተጠሪ በሥርዓቱ መሰረት መጥሪያ እንዲደርሳቸው ትዕዛዝ ሰጥቶ የአሁኑ ተጠሪ ተከሳሽን ሊያገኙ እንዳልቻሉ ገልጸው ምትክ መጥሪያ በጋዜጣ እንዲደረግ አመልክተዋል። ፍርድ ቤቱም የተጠሪን ጥያቄ በመቀበል አመልካችን በጋዜጣ እንዲጠሩ አድርጎ በጥሪው መሰረት አመልካች ስላልቀረቡ ጉዳዩን አመልካች በሌሉበት በማየት ዋናውን ጉዳይ ለተጠሪ ወስኗል። ከዚህም በኋላ የአሁኑ አመልካች የካቲት 30 ቀን 2003 ዓ.ም. በተጻፈ ማመልከቻ በሌሉበት ታይቶ የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 78 መሰረት ውሳኔው ተነስቶ ወደ ክርክሩ እንዲገቡ ትዕዛዝ እንዲሰጥላቸው አቤቱታ ያቀረቡ ሲሆን የአሁኑ ተጠሪ ጉዳዩ በሕገ የተመለከተውን የአንድ ወር ጊዜውን ጠብቆ ያልቀረበ መሆኑን ጠቅሰው አቤቱታው ውድቅ ሊሆን ይገባል ሲሉ ተከራክረዋል። ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክር መርምሮ አመልካች ውሳኔው መሰጠቱን የተረዱት ጥር 30 ቀን 2003 ዓ/ም ሁኖ በሌሉበት ታይቶ የተሰጠው ውሳኔ እንዲነሳላቸው አቤቱታ ያቀረቡት የካቲት 30 ቀን 2003 ዓ.ም. በመሆኑና ይህም የአንድ ወር ጊዜ ካለፈ በሁዋላ በመሆኑ ጉዳዩ በይርጋ ቀሪ ነው በማለት የአመልካችን ጥያቄ ሳይቀበለው ቀርቷል። ከዚህም በኋላ የአሁኑ አመልካች ይግባኛቸውን ለፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ግራ ቀኙ ከተከራከሩ በሁዋላ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን መርምሮ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ውስጥ የተመለከቱት የይርጋ ጊዜዎች አቆጣጠር መታየት ያለበት በራሱ በፍትሕ-ብሔር ስነ ሥርዓት ሕገ መሰረት እንጂ በፍትህ ብሔር ሕገ በተመለከቱት ድንጋጌዎች ያለመሆኑን፣ ከዚህ አንጻር ጉዳዩ ሲታይም አመልካች በጉዳዩ ላይ ውሳኔ መሰጠቱን ከተረዱበት ከጥር 30 ቀን 2003 ዓ.ም. ጀምሮ የአንድ ወር ጊዜ መቆጠር ያለበት መሆኑን፣ ይህም ጊዜ እስከ የካቲት 29 ቀን 2003 ዓ.ም. ድረስ መሆኑን ገልጾ አመልካች የካቲት 30 ቀን 2003 ዓ.ም. ያቀረቡት አቤቱታ በሕገ የተመለከተው የአንድ ወር ጊዜ ካለፈ በመሆኑ ተቀባይነት የለውም በሚሉ ምክንያቶች የስር ፍርድ ቤትን ውሳኔ ሙሉ በሙሉ አጽንቶታል። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ መሰረታዊ ይዘትም በፍትህ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ የተመለከቱት የይርጋ ድንጋጌዎች አቆጣጠርን በተመለከተ ሕግ የማይገልጽ በመሆኑ ተፈጻሚነት ያላቸው በፍትህ ብሔር ሕግ ከቁጥር 1948 ጀምሮ ያሉት ድንጋጌዎች ናቸው፤ ከዚህ አንጻር ጉዳዩ ሲታይም አመልካች በጉዳዩ ላይ በሌሎች ውሳኔ የተሰጠ መሆኑን የተረዱት ጥር 30 ቀን 2004 ዓ.ም. ከሆነ የይርጋው ጊዜ አቆጣጠር ይህንን ቀን መነሻ ሊያደርግ አይገባም በማለት የሚከራከሩ መሆኑን የሚያሳይ ነው። አቤቱታው ተመርምሮም በሰበር ችሎቱ ሊታይ የሚገባው መሆኑ ታምኖበት ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎላቸው ተጠሪ ቀርበው በጽሑፍ በሠጡት መልስ በፍትህ ብሔር ስነ ስርዓት ሕግ ውስጥ ያሉት የይርጋ ድንጋጌዎች አቆጣጠር በራሱ በፍትህ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ መሰረት እንጂ በፍትህ ብሔር ሕግ ሊሆን አይችልም ሲሉ የተከራከሩ ሲሆን አመልካች በበኩላቸው የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልሳቸውን ሰጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራ ቀኝን ክርክር ለሰበር አቤቱታ መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል። እንደመረመረው የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያስፈልገው አቢይ ነጥብ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ስር የተመለከቱት የይርጋ ድንጋጌዎች አቆጣጠር መታየት ያለበት በራሱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ መሰረት ነው? ወይንስ በፍ/ብ/ህጉ በቁጥር 1848 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ነው? የሚለው ነው። ይህንን ጭብጥ ለመወሰን በመጀመሪያ የይርጋ የጊዜ ገደብ መቆጠር ያለበት ከመቼ ጀምሮ ነው? የሚለውን ጥያቄ መመለስና በሁለተኛ ደረጃ በበታች ፍርድ ቤቶች አመልካች ያቀረበውን አቤቱታ በይርጋ ቀሪ ነው ተብሎ መወሰኑ ተገቢ መሆኑን መመርመር ያስፈልጋል።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው አመልካች በሌሎች ጉዳዩ ታይቶ ስለመወሰኑ የተረዱት ጥር 30 ቀን 2003 ዓ.ም. መሆኑንና ውሳኔውን ለሰጠው ፍርድ ቤት ጉዳዩ ባለበት እንዲታይላቸው አቤቱታቸውን ያቀረቡት የካቲት 30 ቀን 2003 ዓ.ም. መሆኑን ነው። የበታች ፍርድ ቤቶች የአመልካችን አቤቱታ ውድቅ ያደረጉት ደግሞ የይርጋው ጊዜ መቆጠር ያለበት ከጥር 30 ቀን 2003 ዓ.ም. ጀምሮ በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 78(1) ስር የተመለከተው የአንድ ወር የጊዜ ገደብ የሚያበቃው የካቲት 29 ቀን 2003 ዓ.ም. ስለሆነ እና አመልካችም ከዚህ ቀን በኋላ አቤቱታቸውን ማቅረባቸው ተቀባይነት የለውም በማለት መወሰናቸውን ተገንዝበናል።

በመሰረቱ በፍትህ ብሔር ስነ ሥርዓት ሕግ ስር የተለያዩ የይርጋ ድንጋጌዎች ያሉ ሲሆን አቆጣጠራቸውን በተመለከተ ግን ግልጽ ድንጋጌዎች የሉም። በሌላ በኩል በፍትህ ብሔር ሕግ ስር ስላሉት የይርጋ ድንጋጌዎች የአቆጣጠር ሁኔታ ሕግ በቁጥር 1848 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ግልፅ ስሌት አስቀምጧል። የሥነ ሥርዓት ሕጎች ዋና ዋና ዓላማ ለፍ/ቤት የሚቀርቡ ክርክሮች ባለፈ ወጪ፣ በተቀላጠፈና ፍትሃዊ በሆነ ሥርዓት እልባት እንዲያገኙ ማድረግ ነው። በመሆኑም በሥነ ሥርዓት ህጎች የሰፈሩ የጊዜ ገደቦች አፈጻጸም ባንድ ጉዳይ ካሉት ተከራካሪዎች ባሻገር የሌሎች ተከራካሪዎች ጥቅም ፣ በፍርድ ቤት መኖር ያለበትን የሙግት አመራርና አጠቃላይ የሀብትና የጊዜ አጠቃቀምን የሚመለከቱ ናቸው ተብሎ ይታሰባል። በሥነ ሥርዓት ሕግ የሰፈሩ ጊዜን የሚመለከቱ ድንጋጌዎች ይዘትና ዓላማ ይርጋን አስመልክቶ በፍትህ ብሔር ሕግ ቁጥር 1856/2/ ከሰፈረው የይርጋ ጉዳይ በተከራካሪዎች ካልተነሣ ፍርድ ቤት አይነሳም ከሚለው ሕግ የተለየ ነው። በፍትህ ብሔር ሕግ የሰፈረው የይርጋ ሕግ ዋና ዋና ዓላማ የተዋዋዮችን ጥቅም መጠበቅ ነው። የዚህ መብት ተጠቃሚ የሆነ ተከላኝ ይርጋውን ካላነሣም የሚጎዳው ራሱ

ብቻ ነው። ስለሆነም ተዋዋይ ወገን የተወውን መብት ፍርድ ቤት በራሱ አነሳሽነት እንዲያነሳው አይፈቀድም። በሥነ-ሥርዓት ሕግ የተቀመጡ የጊዜ ገደቦች መከበር አለመከበራቸውን ግን ፍርድ ቤቱ የመከታተል ሃላፊነት አለበት። በተከራካሪ ወገን ባይነሳ እንኳን በሥነ-ሥርዓት ሕግ ቁጥር 195 እንደተደነገገው ጊዜው ካለፈ በኋላ የተከናወነው ነገር ሁሉ እንዳልተፈፀመ ሆኖ ስለሚቆጠር የሥነ-ሥርዓት የጊዜ ገደቦች ተሟጋቾችን ብቻ ሳይሆን ፍርድ ቤቱንም ጭምር የሚመለከቱ ናቸው። በመሆኑም በሥነ-ሥርዓት ሕግ በግልጽ የሰፈረው የጊዜ ገደብ ካለፈ በኋላ የሚቀርብን ማንኛውንም ጉዳይ ፍርድ ቤቱ በራሱ አነሳሽነትም ቢሆን ውድቅ ማድረግ እንዲሟችል ይህ ችሎት ከላይ የተመለከቱትን ሕጋዊ ምክንያቶችን በማንሳት በመ/ቁጥር 17362 በአዋጅ ቁጥር 454/1997 አንቀጽ 2(1) መሰረት በየትኛውም እርከን የሚገኝን ፍርድ ቤት የሚያስገድድ የሕግ ትርጉም ስጥቶታል። ይህን ጉዳይ በዚህ መዝገብ ማንሳት ያስፈለገበት ዋናው ምክንያት በስነ ስርዓት ሕጎች ያሉት የጊዜ ገደቦች በመሰረታዊ ሕጎች ካሉት የጊዜ ገደቦች የተለዩ ናቸው በማለት የተሰጠ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም በሥነ-ሥርዓት ሕጎች የተካተቱትን የይርጋ ገደቦችን አቆጣጠር በተመለከተ በፍትሐ ብሔር ሕግ ስር ከተቀመጡት የጊዜ ገደብ አቆጣጠር አንጻር ማየትም አይቻልም የሚል ክርክር ማስነሳቱ የማይቀር በመሆኑ ይህንኑ እልባት ለመስጠት ነው። በመሆኑም ከላይ የተጠቀሰው የአስገዳጅ የሕግ ትርጉም ምክንያቶች የሚያጠነጥኑት በስነ ስርዓት ሕጎች ያሉትን የጊዜ ገደቦች ሊነያሳ የሚችለው ፍርድ ቤት ነው? ወይስ ተከራካሪ ወገን ብቻ? በሚለው ጥያቄ በመሆኑ በሥነ-ሥርዓት ሕጎች ያሉትን የጊዜ ገደቦችንና በመሰረታዊው ሕግ ውስጥ የተካተቱትን የይርጋ ገደቦችን ባሕርይ መለየቱን የሚያሳይ ከሚሆን በስተቀር በይርጋው ጊዜ አቆጣጠር ላይም ሁለቱም ህጎች መሰረታዊ ልዩነት አላቸው ወደሚለው ድምዳሜ ሊያድርስ የሚችል አይደለም። ይልቁንም ሕጎቹ እርስ በእርሳቸው ያላቸው ትስስርና አላማቸው ሲታይ በሥነ-ሥርዓት ሕግ በግልጽ ምላሽ ያላገኙትን ጉዳዮች በዋናው ሕግ አግባብነት ባላቸው ድንጋጌዎች ምላሽ በመስጠት ሕጎቹ ውጤታማ በሆነ መንገድ ስራ ላይ እንዲወሉ የሚያስችል መሆኑን ያስገነዝባል። ስለሆነም ከዚህ አንጻር ሲታይ በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕግ ስለይርጋ አቆጣጠር ግልፅ ድንጋጌ የሌለ በመሆኑ ይህንኑ የሕግን ክፍተት መሙላት የሚቻለው ስለጊዜ አቆጣጠር በፍትሐብሔር ሕግ የተመለከቱትን ድንጋጌዎችን በመመልከት ሊሆን ይገባል። ይህ አይነቱ አተረጓጎምም ሕጎቹ ውጤታማ በሆነ መንገድ ስራ ላይ እንዲወሉ የሚያስችል በመሆኑ በጠቅላላ የሕግ አተረጓጎም ደንቦችም ተቀባይነት ያለው አካሄድ ነው።

አንድ ጉዳይ በሌለበት እንዲታይ ትእዛዝ ወይም ውሳኔ የተሰጠበት ወገን ጉዳይ ባለበት እንዲታይ አቤቱታውን ማቅረብ ያለበት ጉዳይ በሌለበት እንዲታይ ትዕዛዝ መሰጠቱን ወይም በጉዳይ ላይ ውሳኔ መሰጠቱን በተረዳው በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ መሆን እንዳለበት የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 78(1) ድንጋጌ የሚያሳይ ሲሆን የዚሁ ድንጋጌ የእንግሊዝኛው ቅጅም "Any defendant against whom a decree is passed or order made ex-parte or in default of pleading; may, within one month of the day when he became aware of such decree or order, apply, to the court by which the decree was passed or order made for an order to set it aside." በሚል የተቀመጠ ሲሆን የአንድ ወር ጊዜ መቆጠር የሚጀምረው አቤቱታ አቅራቢው ስለሁኔታው ከተረዳበት ቀን ጀምሮ ስለመሆኑ በግልጽ አያሳይም። በፍትሐ ብሔር ሕግ ስር ባሉት የይርጋ ጊዜ አቆጣጠር ድንጋጌዎች ግን የመጀመሪያው ቀን ለይርጋው ጊዜ መቆጠር መነሻ ሊሆን እንደማይገባ በግልጽ በቁጥር 1848 ስር ተመልክቶ ይገኛል። ይህ ድንጋጌ መሰረት ሲደረግም አመልካች ጉዳዩን ተረዳሁ የሚሉበት ጥር 30 ቀን 2003 ዓ/ም ጊዜ ለአንድ ወሩ የጊዜ አቆጣጠር መነሻ ሊሆን አይገባም። በመሆኑም የበታች ፍርድ ቤቶች በፍትህ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕግ ያሉት የይርጋ ጊዜ አቆጣጠር በፍትሐ

ብሔር ሕጉ በተመለከቱት የይርጋ ጊዜ አቆጣጠር ስሌቶች ሊመሩ የሚችሉ አይደሉም በማለት የደረሱበት ድምዳሜ ሕጉን ያላቸውን ትስስርና የትርጉሜው ውጤት በመሰረታዊ ሕጉ ጥበቃ ባገኙት መብቶች ላይ ሊያስከትል የሚችለውን አሉታዊ እንድምታ ያላገናዘበ በመሆኑ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ያለበት ሁኖ አግኝተናል።

በፍተሐብሄር ስነ ሥርዓት ሕጉ የተመለከቱት የይርጋ ድንጋጌዎች አቆጣጠር መገዛት ያለበት በፍተሐብሄር ሕጉ በተመለከቱት የይርጋ ጊዜ አቆጣጠር ድንጋጌዎች አንጻር ነው ወደሚለው ድምዳሜ ከደረሰን የአመልካች አቤቱታ የአንድ ወር የጊዜ ገደብ ያለፈበት መሆን ያለመሆኑን መመልከቱ ተገቢ ይሆናል። በዚህም መሰረት አመልካች በሌሎች ጉዳዩ ታይቶ ውሳኔ መሰጠቱን የተረዱት በ30/05/2003 ሲሆን ውሳኔው ተነስቶ ባሉበት ጉዳዩ እንዲታይላቸው አቤቱታ ያቀረቡት በ30/06/2003 ዓ.ም. ነው። ከላይ በተሰጠው ትርጉም መሰረት የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1848 መነሻ ሲሆን የአንድ ወር ጊዜ መቆጠር የሚጀምረው ከየካቲት አንድ ቀን 2003 ዓ/ም ጀምሮ ነው። ከዚህ ጊዜ ጀምሮ አንድ ወር ሲቆጠር ደግሞ የአመልካች አቤቱታ በይርጋ የሚታገደው ከመጋቢት 01 ቀን 2003 ዓ.ም. ጀምሮ ባሉት ጊዜያት ከቀረበ ነው። አመልካች ጥያቄአቸውን ያቀረቡት ግን የካቲት 30 ቀን 2003 ዓ.ም. በሕጉ በተመለከተው የጊዜ ገደብ ነው። እንዲህ ከሆነ አመልካች ያቀረቡት አቤቱታ ከይርጋ በመለስ ያሉት ሌሎች ሕጋዊ መመዘኛዎች በስር ፍርድ ቤት ታይተው ሊስተናገድ የሚገባው ሁኖ አግኝተናል። ሲጠቃለልም ከላይ በተመለከቱት ምክንያቶች ተከታታይ ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. በፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 164816 ሰኔ 15 ቀን 2003 ዓ.ም ተሰጥቶ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 1111116 ጥር 09 ቀን 2004 ዓ.ም የፀናው ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸጋገረ።
2. በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕጉ ስር የተመለከቱት የይርጋ ድንጋጌዎች አቆጣጠር መታየት ያለበት በራሱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕጉ መሰረት ሳይሆን በፍ/ብ/ህጉ በቁጥር 1848 እና ተከታታዮቹ ድንጋጌዎች ነው ብለናል።
3. የጊዜ አቆጣጠሩ ከዚህ አንጻር ሲታይም የአመልካች ጥያቄ የአንድ ወር የጊዜ ገደብ ያላለፈበት በመሆኑ በስር ፍርድ ቤት ሊታይ የሚገባው ሁኖ ስለአገኘን ከይርጋ በመለስ ባሉት ሌሎች ክርክሮች ጉዳዩ ታይቶ አመልካች በሌሎች ታይቶ የተወሰነው ውሳኔ ሊነሳ ይገባል? ወይስ አይገባም? የሚለው ጭብጥ እና በሕጉ አግባብ ተከታታይ ሂደት ታይቶ ጉዳዩ እንዲወሰን ለፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 341(1) መሰረት መልሰን ልክንለታል።
4. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።
መዝገቡ ተዘግቷል ፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ ብለናል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሃ/ዲ